

**FOTOGRAFSKI KROŽEK - GRUPPO FOTOGRAFICO REČAN,
FOTOALBUM IZSELJENCEV IZ BENEČIJE,
FOTOALBUM DEGLI EMIGRANTI DELLA BENECIA
S ŠTUDIAMI O POSAMEZNIH MIGRACIJSKIH OBDOBJIH,
CON SAGGI SUI PERIODI DEL FENOMENO MIGRATORIO.
TRST. ZALOŽNIŠTVO TRŽAŠKEGA TISKA, 1986**

M a j d a K o d r i č

Obravnava izseljevanja iz Beneške Slovenije oziroma z ožjega področja Nadiških dolin, kakršno zasledimo v tej knjigi, je zanimiva iz več vidikov. Publikacijo so si zamislili člani fotografskega krožka Rečan, ustanovljenega leta 1979 v okviru istoimenskega kulturnega društva, da bi bil v knjižni izdaji ohranjen rezultat uspešne fotografske razstave na to temo, prvič prirejene leta 1981 in ponovno z dopolnjenim gradivom leta 1983 ob dnevu emigranta na sedežu kulturnega društva Ivan Trinko v Čedadu.

Bodisi za razstavo bodisi za knjižno izdajo so bili fotografski posnetki, ki jih je skupno približno 200, razporejeni v šest kronoloških oziroma tematskih sklopov, vsakemu izmed njih pa je dodano ustrezno poglavje spremnega besedila. Upoštevajoč, da avtorjem ni šlo za poglobljeno raziskavo, pač so predvsem želeli bralcu olajšati tolmačenje slik, nima smisla presojati tega besedila kot nedograjeno strokovno študijo, ampak kot kvaliteten poljuden prikaz. Na podlagi vsebinsko raznolike bibliografije, s katero so se seznanili z več pogledi na pojav emigracije, je avtorjem uspelo nakazati številne aspekte splošne izseljenske problematike, kot se odražajo v izseljevanju iz nadiških dolin. Poleg obsežnega slikovnega gradiva in drugih primarnih virov, kot so tisk in ustna pričevanja, so namreč segli po knjigah in krajših študijah o izseljevanju iz Italije nasploh in posebej iz Furlanije, o posameznih izseljenskih vprašanjih, o družbeno-zgodovinskih razmerah v Furlaniji in posebej v Beneški Sloveniji ter še o zgodovini družinske strukture kot osnovne enote v družbi nasploh in torej tudi v procesu izselje-

vanja. Na taki osnovi sestavljeno besedilo nudi široko informacijo o obravnavani temi. Kdor se strokovno ukvarja z izseljenskimi vprašanji, lahko dobi tudi nove spodbude za raziskovanje.

Poudariti je treba, da je publikacija v dvojezični obliki, kar omogoča, da je vsebina dostopna tudi tistim Beneškim Slovencem, ki ne obvladajo dovolj knjižne slovenščine, in nasploh daje širšemu slovenskemu in italijanskemu občinstvu možnost, da se seznanijo s specifičnim procesom izseljevanja iz Beneške Slovenije. Natančnega bralca lahko moti na nekaterih mestih opazno vsebinsko neskladje med slovenskim in italijanskim besedilom. Ni pa tako pogosto in veliko, da bi bistveno oviralo razumevanje vsebine. Sploh pa je glavni medij, na katerem sloni knjiga, fotografija, ki uspešno premošča jezikovne pregrade pri posredovanju informacij. Pravzaprav je marsikateri podatek mogoče črpati edino iz fotografskih posnetkov, ki direktno obujajo časovno in prostorsko oddaljene osebe ter dogajanja. Bistvo take publikacije je - kot trdi Riccardo Toffoletti v enem izmed dveh predgovorov h knjigi - ovrednotenje njihovih posameznih sporočil kot veznih členov kolektivnega spomina in torej osnov družbene ter etnične zavesti, ki v nadiških dolinah in v Beneški Sloveniji nasploh nedvomno precej temelji na izseljenskih izkušnjah.

Pred podrobnejšo analizo spremnega besedila, fotografskega gradiva in povezav med njima ne gre prezreti sporočila, zajetega v predgovoru Ferruccia Clavore, predsednika Zveze slovenskih izseljencev Furlanije-Julijske krajine, ki je tudi sodelovala pri objavi te knjige. Avtorjev glavni namen je, da bi prispeval k doslej še pomanjkljivemu soočanju z negativnimi posledicami izseljevanja na izvorno stvarnost. V tem okviru poudarja psihosocialne posledice, to je porast duševnih obolenj, predvsem pa neugodne aspekte učinka prihrankov, ki jih izseljenci pošiljajo domov, ter vpliva povratnikov na domače razmere. Ugotavlja namreč, da po eni strani z nižanjem brezposelnosti in višanjem družinskih dohodkov izseljevanje preprečuje družbena trenja v domačem kraju, obenem pa z ločevanjem izseljenca in morebitnega kasnejšega povratnika od domačega družbenega tkiva ter s pospeševanjem individualističnega prizadevanja po izboljšanju posameznikovega položaja zavira kolektivne pobude za preo-

brazbo krajevnih družbeno-gospodarskih razmer. To vodi v »modernizacijo brez razvoja« z značilnim naraščanjem povprečnega dohodka in potrošnje ter sploh širjenjem življenjskih navad industrijske družbe ob pomanjkanju samostojne gospodarske rasti. Clavora zaključuje svoje razmišljanje tako, da na kratko predstavi dosedanji razvoj in vlogo Zveze slovenskih izseljencev Furlanije-Julijske krajine, ki si prizadeva za ohranjanje tesnih in plodnih stikov izseljencev z izvorno skupnostjo in z njenim dejanskim razvojem. Avtorjeve ugotovitve sprožijo v bralcu zavest o potrebi po poglobljenem raziskovanju nekaterih vprašanj, ki naj bi pripomoglo k učinkovitosti konkretnih pobud za njihovo reševanje.

Ob branju spremnega besedila in opazovanju fotografskih posnetkov je mogoče ugotoviti še vrsto specifičnih značilnosti izseljenstva Beneških Slovencev, ki bi bile vredne nadaljnega proučevanja. Oba uvodna sklopa fotografij segata v čas pred prvo svetovno vojno, razlikujeta pa se po obravnavani vrsti emigracije. Prvi se namreč navezuje na tako imenovano »guzirranje« kot značilno obliko začasnega izseljevanja, drugi pa predvsem na trajno izseljevanje. V obeh primerih je bila emigracija posledica neravnovesja med življenjskimi pogoji v gorskem okolju in gostoto prebivalstva, k njej pa so prispevali tudi ustaljeni tip gospodarsko-družinske strukture, znatna zemljiška razdrobljenost in naraščajoče obremenjevanje z davki. Če so ti dejavniki podobni tistim, ki so v istem obdobju gnali v svet mnoge druge slovenske izseljence, izstopa v primeru nadiških dolin njihov učinek, saj je na tem področju še v začetku 20. stoletja začasno izseljevanje daleč prevladovalo nad trajnim.

Mnogi izmed začasnih izseljencev so bili potujoči trgovci. Naziv »guzirovci« pa naj bi izhajal iz nemškega izraza »haus irren«, kar pomeni hoditi iz hiše v hišo. Med fotografijami, ki pričajo o njihovi dejavnosti, zasledimo tudi posnetke njihovih potnih listov in blaga, s katerim so prekupčevali. Večinoma so trgovali znotraj Avstro-Ogrske, redki pa so dospeli vse do Rusije, tako da so se nekatere družine celo za stalno naselile na območju Kavkaza. Dejstvo, da tvorijo slike članov teh družin večino prvega sklopa fotografij, si je mogoče razlagati kot odraz večje dostopnosti in privlačnosti fotografiranja za trajne izseljence. Podobno lahko domnevamo glede drugega sklopa, v katerem slike sicer mnogo bolj številnih začasnih izseljencev

znotraj Avstrije - na objavljenih slikah so to opekarji - po številu ne presegajo tistih iz ZDA.

Nasploh je zbranih fotografij izpred prve svetovne vojne manj kot tistih iz kasnejšega medvojnega obdobja, kar je tudi vsaj delno mogoče navezati na postopno širjenje fotografiranja. Kljub temu so že na prvih slikah zaznavni nekateri temeljni aspekti, ki so značilni za fotografsko gradivo knjige v celoti. Vidna je predvsem povezanost izseljenca bodisi z lastno družino bodisi z delovnimi tovariši. Pogoste slike z delovnega mesta pa vzbujajo tudi vtis, da je bil ponosen na lastno dejavnost.

Družinske slike, posnetki otrok in poročnih parov vse od primera naselbine v Vladikavkazu dalje odražajo stalno emigracijo. Njeno stopnjevanje po prvi svetovni vojni ob hkratnem preusmerjanju izseljenskih tokov z ozemlja bivše Avstro-Ogrske proti zahodni Evropi ter čez ocean je zapisano v spremnem besedilu in razvidno iz slik tretjega sklopa, ki večinoma upodablja poleg izseljencev v ZDA tiste v Franciji in v Argentini. V leto 1936 sicer sega znatno število fotografij izseljencev v Eritreji in Abesiniji, ki pa se nanašajo na upravno vodeno izseljevanje v skladu s političnimi spremembami; podobno kot nekatere slike iz Albanije in Nemčije iz časa tik pred ali že med drugo svetovno vojno.

Naraščajoče razlike med gorskim kmetijskim gospodarstvom in zunanjo industrializacijo so po drugi svetovni vojni sprožile nadaljnji in še znatnejši porast trajnega izseljevanja, tako da je v prvih povojnih desetletjih prebivalstvo nadiških dolin še močneje upadlo kot v prejšnjih izseljenskih obdobjih. Sklop fotografij iz tega časa ne izstopa le po daleč najobsežnejšem gradivu, temveč tudi po nekaterih specifičnih značilnostih, ki so razvidne iz njega. Več kot tretjina posnetkov izhaja iz Belgije kot nove, za Beneške Slovence pomembne evropske države priseljevanja. Opazna je tudi enotna usmerjenost tamkajšnjih izseljencev v rudarstvo, večja raznolikost znotraj njihove poklicne strukture pa je značilna za Francijo, Švico in Zahodno Nemčijo. Spremno besedilo in slike poročajo tudi o močni okrepitvi preoceanskega izseljevanja, ki je usmerjeno v Kanado in Avstralijo.

Spet drugam, v vzhodno Evropo in predvsem v arabske države, vodijo poti »zadnjega« izseljevanja, povezanega predvsem z gradnjo industrijskih objektov in drugih infrastruktur.

Temu izseljenskemu toku namenjeno poglavje knjige in zadnje o »diklah«, ki so se zlasti v medvojnem obdobju kot hišne pomočnice izseljevale v večja italijanska mesta, načenjata dve svojevrstni in zanimivi temi, ki sta bili zaradi svoje sodobnosti ali domnevne obrobnosti doslej malo raziskani.

Iz posameznih slik je mogoče črpati še vrsto fragmentarnih podatkov. Izstopajo na primer socialni problemi: veliko izkoriščanje otroške delovne sile v času pred prvo svetovno vojno, razlikovanje med delovodjo in podrejenimi delavci, smrtne nesreče v rudnikih. Pri proučevanju vzporednega ohranjanja etnične zavesti in integracije v priseljensko družbo pa ne gre prezeti takih izrazov etnične identitete, kakršna sta balinanje ali igranje na diatonično harmoniko, oziroma znakov integracije v načinu oblačenja, obredih, zabavah, v izkazovanju višje izobrazbe ali ekonomskega napredovanja. Tudi s posredovanjem takih informacij lahko fotografske publikacije, kot je **Fotoalbum izseljencev iz Benečije**, pripomorejo k tematskemu širjenju raziskovalnih pobud.